

УПРАВЛІННЯ ІНОВАЦІЙНО – ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

УДК 330.341.1:338.48

Зінов'єв Ф.В.,
д.е.н., професор
Бартошук О.В.,
аспірантка

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

ІНОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. У сучасних економічних умовах туризм є однією з провідних і динамічною галуззю економіки більшості держав світу, розвиток якої економічно результативно впливає на інші складові національного господарства, політичне, економічне, культурне та соціальне життя населення. Економічна доцільність та пріоритетність розвитку туризму як прибуткового сектору національної економіки не викликає сумнівів.

Україна має об'єктивні передумови для розвитку туризму: багатий природний, історико-культурний, унікальний туристично-рекреаційний потенціали. Але розвиток туристичної галузі ще не відповідає сформованим світовим тенденціям. Перехід економіки на ринкові принципи господарювання не змінив концептуальні підходи до розвитку туризму. Подолання негативних тенденцій та досягнення конкурентних переваг в туристичній галузі можливо тільки завдяки інноваційному підходу, розробці інноваційних напрямів подальшого розвитку туризму та впровадженню інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інновацій, проблемам застосування інформаційних технологій та формування механізму інноваційного розвитку туристичної галузі присвячені наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених (О. Дімової [8], О. Кальченко [1], В. Новікова [4], А. Мазаракі [2, 5], М. Малахової [3], С. Мельниченко [5], Г. Михайліченко [2, 5], Л. Ткачук [6], Д. Ушакова [3], С. Цьохли [7], О. Черниш [8] та ін.), в яких розкриті сутність інноваційної діяльності, класифікація інновацій в туризмі, процеси автоматизації роботи, управління туристичними підприємствами на основі використання інноваційних методів.

Проте, незважаючи на теоретичні дослідження різних аспектів розробки і впровадження інновацій, потребує комплексного дослідження формування інноваційного підходу, здатного забезпечити ефективний розвиток туризму в сучасних умовах. Актуальність і недостатня вивченість проблеми зумовили спрямованість статті.

Постановка завдання. Мета дослідження – розкрити роль інновацій в розвитку галузі туризму з урахуванням специфічних особливостей даної сфери національної економіки, факторів, що сприяють впровадженню інновацій, основних напрямів інноваційного розвитку туристичної галузі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нова модель економічного зростання ґрунтується на інноваційному типі розвитку [2, с. 5]. Визначальним фактором забезпечення ефективного розвитку туризму виступають нововведення, які характеризують якісні зрушення.

Під інноваціями розуміють розроблені й впроваджені в діяльність нововведення, що дозволяють одержати користь у вигляді економічного або соціального ефекту та інших позитивних результатів [5]. Інновації в туризмі – це системні заходи, цілеспрямовані зміни на різних рівнях індустрії туризму: правовому забезпеченні, способах управління, створенні туристичного продукту, інформаційно-рекламному забезпеченні іміджу країни, що мають якісну новизну і призводять до позитивних рішень, які забезпечують стає функціонування та розвиток галузі.

Туристичні інноваційні технології можна визначити як системні заходи, що мають якісну новизну й приводять до позитивних зрушень у процесі туристичної діяльності, підвищення конкурентоспроможності, а також забезпечують стає функціонування й розвиток туристичної галузі, ефективну реалізацію стратегії розвитку.

Сутність інноваційного підходу при розробці стратегії полягає в створенні нових або зміні (удосконаленні) існуючих послуг [4], освоєнні нових ринків, створенні стратегічних альянсів для здійснення туристичного бізнесу, активному використанні сучасних інформаційних технологій, застосуванні нових форм і методів управлінської діяльності.

При інноваційному підході до розвитку туристичної галузі необхідно враховувати специфічні особливості даної сфери національної економіки:

- Туризм – це динамічна та багатоаспектна діяльність, один із вагомих чинників реалізації зовнішньої політики держави, що сприяє зростанню зайнятості, створює реальні можливості для залучення інвестицій, має інтерактивний процес надання туристичних послуг, потребує інформації, модифікації та розширення асортименту тощо;

- Інновація завжди налаштована на отримання практичного результату (підвищення іміджу України як туристичної держави, конкурентоспроможності національного турпродукту, максимальне задоволення потреб туристів, раціональне використання наявних ресурсів, забезпечення сталого розвитку туризму);

- Туризм характеризується схильністю до інноваційних процесів, які набувають більш динамічного розвитку і широкого розповсюдження, ніж інновації в суспільстві та культурі в цілому;

- Туристична галузь використовує ресурси, які належать адміністративно-територіальним одиницям, тому інноваційний розвиток галузі неможливий без участі в інноваційному процесі органів державної влади, потребує механізмів реалізації інноваційної політики;

- Напрями впровадження інновацій в туристичній галузі не завжди співпадають з видами і напрямками впровадження інновацій в інших галузях економіки.

Стратегія інноваційного розвитку туристичної галузі повинна враховувати фактори і умови, що сприяють впровадженню інновацій, а також стримуючі (інерційні) фактори, які заважають ефективному впровадженню інновацій в туристичну галузь.

Факторами, що сприяють впровадженню інновацій в туристичну галузь, є: формування глобального інформаційного простору, загострення конкуренції, технологічна революція; перехід від пропозиції до попиту, демографічні, соціально-економічні особливості сучасного суспільства; зацікавленість у вирішенні проблем інноваційного забезпечення розвитку галузі підприємницьким (інновації забезпечують зниження собівартості туристичних послуг, зростання рентабельності виробництва і конкурентоспроможності послуг) та державним сектором (за рахунок інновацій зростає економічна потужність держави, збільшуються внески до бюджету, з'являються можливості забезпечення зростання добробуту населення).

Серед стримуючих (інерційних) факторів, які заважають ефективному впровадженню інновацій у туристичну галузь виділимо:

- економічні (економічна нестабільність, не сформована інноваційна інфраструктура, відсутність або недостатність державного фінансування та маркетингового супроводу туристичної галузі, науково-дослідних і практичних розробок, нерациональне використання коштів, туризм не має чіткої системи статистичних показників, залишається непоміченим внесок туризму в економіку країни, відсутність взаємодії між наукою та бізнесом);

- нормативно-правові (нестабільність і недосконалість законодавства, не впровадження в життя механізмів мотивації інноваційної діяльності, протилежність між проголошеними програмними заходами щодо розвитку туризму та національною туристичною політикою, інертні дії державної влади, відсутність форм мотивації суб'єктів туристичної діяльності);

- соціальні (недостатня інформованість про досягнення науковців, відсутність відповідальності та зацікавленості наукових організацій у результатах своєї праці, відсутність умов для розкриття наукового потенціалу, «відтік мозку», низька ефективність діяльності наукових організацій, низький рівень інноваційної культури, оплати праці, плінність кадрів, робота висококваліфікованих фахівців не за спеціальністю);

- технологічні (технологічна відсталість стримує надходження інвестицій у національну економіку, залежність економіки від інтелектуальної продукції інших країн, запозичення інновацій з-за кордону, слабка інтегрованість у європейську систему сфери послуг, відставання від передових країн).

Вирішення цих проблем робить туристичну галузь більш сприйнятливою до інновацій, сприятиме поліпшенню іміджу України на міжнародній арені, стабільному зростанню галузі.

Доцільно визначити наступні напрями розвитку інновацій в туристичній індустрії: розвиток інноваційної інфраструктури, інновації продукту, організаційні нововведення, вдосконалення технологій, маркетинговий підхід.

Важливим аспектом є формування в Україні спеціальної туристичної інноваційної інфраструктури – наукових установ, які виконують провідну роль джерел інновацій, забезпечують інноваційну сферу всіма видами послуг, а також взаємодію елементів інноваційного процесу, сприяють проникненню інновацій в туризм.

Інноваційна інфраструктура включає комплекс інноваційних, інформаційних, консультаційних, навчальних та інших центрів. Вона складається з туристичних технопарків, центрів маркетингових досліджень; промислово-фінансових груп, венчурних фондів, інноваційних центрів, консалтингових фірм, лізингових та страхових компаній, центрів підготовки й підвищення кваліфікації кадрів.

Продуктові інновації є визначальними для сфери туризму. Вони спрямовані на зміну споживчих властивостей туристичного продукту, його позиціонування і надання конкурентних переваг та виконують наступні функції: модифікація існуючих або створення принципово нових туристичних продуктів; освоєння нових сегментів туристичного ринку, туристично-рекреаційних територій; залучення до туристичного сегменту додаткових ресурсів. Інноваційними можуть називатися нові продукти, напрями, маршрути, послуги, які пропонуються та реалізуються на ринку.

Технологічні інновації спрямовані на використання нових інформаційних та комунікаційних технологій, нової техніки при наданні традиційних туристичних послуг (автоматизація діяльності туристичних організацій, використання електронних комунікацій, системи Інтернет, глобальних систем бронювання в туроперейтингу, електронна комерція тощо).

Організаційні інновації збільшують ефективність функціонування туристичних підприємств, обґрунтовують нові форми і методи управління суб'єктами туристичної діяльності, забезпечують управління туристичною індустрією (удосконалення організаційної структури управління, перегляд ролі та функцій управління, створення системи управління інноваціями та ін.).

Маркетингові інновації в сфері туризму передбачають нові методи та способи маркетингу, реклами й реалізації туристичних продуктів, проведення заходів, спрямованих на формування позитивного образу та іміджу України у світі як туристично-привабливої держави.

Концептуальними заходами розвитку інноваційних процесів у туризмі вважаємо:

1) В межах інноваційної інфраструктури: – створення мережі підприємств, що працюють разом (франчайзинг) з метою обміну взаємовигідною інформацією з питань, пов'язаних з розвитком туризму, національного інноваційного центру розвитку туристичної галузі, відділу досліджень і розробок з питань інновацій в туризмі в структурі Державного агентства України з туризму та курортів;

- розвиток державно-приватного партнерства в туристичній інноваційній сфері, системи транснаціонального туристичного виробництва, ділового партнерства в туризмі, консолідації туристичних компаній (створення стратегічних альянсів (співробітництво між підприємствами з метою підвищення конкурентоспроможності учасників), спільних підприємств);

- створення конгломератів, центрів взаємодії (кооперації) туристичних підприємств з підприємствами інших сфер економіки – легкої, харчової промисловості, сфери обслуговування і торгівлі, транспорту, зв'язку, фінансово-кредитними та страховими установами;

- об'єднання туристичної сфери і науки, співробітництво вчених і керівництва туристичних компаній у процесі розробки й впровадження в сфері інновацій в туризмі (залучення провідних вищих навчальних закладів до наукових розробок).

2) В межах інноваційних продуктів: – розширення сегментів додаткових послуг (надання клієнтських карток лояльності та ін.) і впровадження альтернативних видів туризму (екстремальний, пригодницький, кінний, водний, подієвий, етнографічний, гастрономічний туризм, аеротуризм, корпоративні бізнес-подорожі, розробка цільових програм перспективних видів туризму;

- розвиток соціального (доступ до участі в туризмі соціально-вразливих верств населення, стимулює масовий туризм та формує туристичну політику держави як соціально орієнтовану) та сільського, екологічного, зеленого туризму, агротуризму (джерело залучення додаткових коштів у сільські місцевості, вирішення проблем зайнятості та міграції сільського населення, розповсюдження національних традицій), запровадження пільгових умов для організації туристичної роботи серед дітей, підлітків, молоді, інвалідів і малозабезпечених верств населення України;

- розвиток туризму у віддалених районах країни, нових туристичних центрів – маловідомих місць для туристів, які варто відвідати, нетипових для місцевого відпочинку атракцій, розосередження попиту на одні напрями і забезпечення інтересу до інших туристичних напрямів на території країни.

3) В межах організаційних нововведень: - застосування сателітних (допоміжних) рахунків у туризмі (Tourism Satellite Account, TSA) – системи економічних показників, за допомогою яких можна оцінити економічне значення, внесок туризму в економіку, розробка TSA на щорічній основі;

- створення сприятливих умов для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у туристичну галузь, реалізація інноваційно-інвестиційних програм; надання фінансових субсидій, податкових пільг, державних кредитів, гарантій і грантів (міжнародна програма фінансової підтримки ЄС TACIS) учасникам інноваційних процесів для здійснення науково-дослідних робіт у сфері туризму та суміжних галузях; формування системи взаємопов'язаних фінансових інститутів (програм, бюджетних і позабюджетних фондів) для фінансування інноваційної діяльності в галузі туризму;

- використання нових інноваційних форм організації туристичної діяльності (туристичних кластерів, спеціальних економічних зон туристичного типу, подальший розвиток територій пріоритетного розвитку);

- кадрове забезпечення туристичної індустрії кваліфікованими спеціалістами (впровадження передових методів та офіційних програм навчання, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації), підвищення інноваційного потенціалу кадрів, зайнятих в туристичній та суміжних галузях, формування інноваційного типу мислення.

4) В межах технологічних інновацій: впровадження новітньої техніки та інформаційних технологій в туризмі, розвиток прогресивних фінансових технологій обслуговування туристів, автоматизація діяльності туристичних організацій, інформатизація банку даних про суб'єктів туристичної діяльності, об'єкти туристичної індустрії, туристичні ресурси України, продукти і послуги, розробка туристично-рекреаційних паспортів окремих територій, відкритий доступ до туристичної інформації та статистики за винятком випадків обмеження доступу в інтересах збереження державної, комерційної таємниці.

5) В межах маркетингових інновацій: - створення спеціальної національної організації для просування країни та українського туристичного продукту на міжнародних ринках, національних та закордонних туристичних представництв України, проведення ними рекламної кампанії туристичної галузі (виготовлення туристично-рекламної продукції, розробка туристичної символіки України, організація та проведення туристичних виставок, ярмарок, конгресів, конференцій, конкурсів наукових робіт «Україна туристична»);

- створення єдиної загальнонаціональної мережі туристично-інформаційних центрів та альтернативних структур надання туристичної інформації із залученням освітніх, бібліотечних установ, маркетингових структур, забезпечення їх інформаційними матеріалами про туристичні можливості України; посилення маркетингу, використання сучасних технологій реклами туристичних ресурсів і можливостей України на національному та міжнародному рівні, збільшення асигнувань на рекламу.

Висновки з даного дослідження. 1. Туризм є одним з перспективних напрямів структурної переорієнтації економіки, необхідною складовою формування сучасної національної економіки. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин Україна має всі передумови для сталого розвитку галузі туризму, зміцнення конкурентоспроможності та просування туристичних послуг на світовий ринок за умови врахування тенденцій та принципів інноваційного розвитку.

2. В умовах загострення конкуренції розвиток туристичного сектору економіки значною мірою пов'язаний зі впровадженням інновацій, яке є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності галузі та необхідною складовою подальшого соціально-економічного розвитку країни. Основними напрямками розвитку інновацій в туристичній галузі є розвиток інноваційної інфраструктури, інновації продукту, організаційні нововведення, вдосконалення технологій та маркетинговий підхід.

3. Основними заходами із вдосконалення напрямів впровадження інновацій в туристичну галузь України є: внесення змін до нормативно-правової бази щодо інноваційних процесів, залучення досвідчених і кваліфікованих кадрів, новітніх технологій, розширення спектру послуг, системні зусилля з боку влади і представників туристичного бізнесу, проведення комплексних досліджень для визначення подальшої стратегії розвитку.

Література

1. Кальченко О. М. Проблеми інноваційного розвитку туристичної галузі України / О. М. Кальченко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. — Чернігів : ЧДТУ, 2010. — № 41.
2. Мазаракі А. А. Інноваційний розвиток туристичних підприємств: напрями та інерція змін / А. А. Мазаракі, Г. І. Михайліченко // Готельно-ресторанний, туристичний та виставковий бізнес: інноваційні напрями розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Ялта, 12-14 жовт. 2011 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. — С. 5-10.
3. Малахова Н. Н. Инновации в туризме и сервисе / Н. Н. Малахова, Д. С. Ушаков. — Ростов н/Д : МарТ, 2008. — 224 с.
4. Новиков В. С. Инновации в туризме / В. С. Новиков. — М. : Академия, 2007. — 208 с.
5. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу : монографія / [Т. І. Ткаченко, С. В. Мельниченко, М. Г. Бойко та ін.]; за заг. ред. А. А. Мазаракі. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. — 596 с.
6. Ткачук Л. М. Інноваційні технології в міжнародному туризмі / Л. М. Ткачук. — К. : КиМУ, 2007. — 68 с.
7. Цьохла С. Ю. Інноваційне забезпечення курортно-рекреаційних послуг / С. Ю. Цьохла // Вісник ДІТБ. — 2011. — № 15. — С. 343-347.
8. Черниш О. І. Інноваційні впровадження як основні чинники пріоритетного розвитку сфери туризму та рекреації в Україні / О. І. Черниш, О. І. Дімова // Економічний простір. — 2009. — № 22/2. — С. 208-213.